

TÖÖPUNALIPU ORDENIGA
EESTI NSV RIIKLIK AKADEEMILINE
OOPERI- JA BALLETTITEATER

„ESTONIA“

Rigoletto

G. Verdi ooper 4 vaatuses

F. M. Piave libreto V. Hugo draama järgi

Dirigendid — ENSV rahvakunstnik **Neeme Järvi**
ENSV teen. kunstitegelane **Vallo Järvi**

Lavastaja — ENSV teen. kunstitegelane **Paul Mägi**

Kunstnik — ENSV teen. kunstitegelane **Eldor Renter**

Koormeistrid — ENSV teen. kunstitegelane **Uno Järvela**
Venno Lau

Ballettmeister — **Mai Murdmaa**

Kontsertmeistrid — **Frieda Bernštei**
ENSV teen. kunstnik
Tekla Koha

Lavastaja assistent — **Arne Mikk**

Liikumisjuht — **Garibaldi Kivisalu**

Dekoratsioonid maalinud — **Friis Matt**

Etenduse juht — **Jüri Kruus**

Kaastegevad:

Mantua hertsog

— **KALJU KARASK**
ENSV teen. kunstnik
HENDRIK KRUMM ✓

Rigoleffo, õuenarr

— NSVL rahvakunstnik **TIIT KUUSIK** ✓
NSVL rahvakunstnik **GEORG OTS**

Gilda, tema tütar

— **ANU KAAL** ✓
ENSV teen. kunstnik
MARGARITA VOITES
JELENA SOLOVJOVA

Sparafucile

— ENSV teen. kunstnik
TEO MAISTE ✓
MATI PALM

Maddalena, tema õde

ENSV teen. kunstnik
LIIDIA PANOVA ✓
ENSV teen. kunstnik
URVE TAUTS

Krahv Monterone

— **UNO KREEN** ✓
ARTUR LINNAMÄGI
ENSV teen. kunstnik
TEO MAISTE

Marullo, aadlik

— **AHTI MÄNNIK**
ILLART ORAV ✓

Borsa, aadlik

— **ENNO EESMAA** ✓
TIIT TRALLA

Krahv Ceprano

— **ANTS AASMA**
ERVIN KÄRVET ✓

Krahvinna Ceprano

— **KIIRA KIKERPUU** *Baldesport*
TIIU LEVALD

Giovanna

— ENSV teen. kunstnik
LINDA SELLISTEMÄGI *Kalvand*
LINDA TOOMSALU

Paaž

— **MAI MÄNNIKO** ✓
HELGI TOOM

Ohvitser

— **ARTUR LINNAMÄGI** *Pietri*

Kavalerid, daamid, paažid, sõdurid.

OOPERI SISU

1. v a a t u s

Mantua hertsogi palees toimub ball. Hertsog jutustab kaaslastele oma uuest seiklusest: pühapäeviti, üliõpilaseks rietatult, käib ta kirikus jälgimas ülikaunist tütarlast. Tundmatu kaunitar on vallanud hertsogi meeli.

Ent ballil viibib teinegi naine, kelle suhtes ei suuda hertsog ükskõikseks jääda: see on krahvinna Ceprano. Ülikiivas krahv aga ei jäta oma abikaasat hetkekski üksi, ja õuenarr Rigoletto soovitab: tüütu mees tuleb hertsogi teelt lihsalt kõrvaldada.

Prassingu katkestab vana aadliku Monterone tulek. Monterone nõuab hertsogilt vastust oma tütre pehmise pärast. Kergemeelsed õukondlased ainult irvitavad isa mure üle, Rigoletto — veel õelamalt ning teravamalt kui teised.

Monterone neab hertsogit ja Rigolettot. Monterone sõnad puudutavad valusalt õuenarri hinge: ka tema on tütre isa.

2. v a a t u s

Õö. Rigoletto tõttab koju: linnaservas on maja, kus teda ootab ta ainuke tütar Gilda. Rigoletto järel käib, nagu vari, mõrtsukas Sparafucile, kes pakub Rigolettotele oma «teeneid»: hea raha eest on ta valmis kõrvaldama Rigoletto oletatava rivaali. Nimelt on Sparafucile Rigoletto maja lähedal näinud luuramas kedagi tundmatut meest. Rigoletto lükkab Sparafucile ettepanekud tagasi.

Majast tõttab Gilda isale vastu. Tütarlaps ei tea midagi oma isa tegevusest, samuti oma päritolust. Isa nõuab tütrelt ainult üht: ärgu Gilda kunagi kedagi majja sisse lasku.

Üksi jäänud Gilda unistab üliõpilasest, keda ta kirikus kohtas — ja korraga seisab sama noormees ta ees. Noorte esimest kohtumist katkestab õukondlaste saabumine. Igavustfundvad õukondlased on otsustanud tundmatu tütarlapse röövida, oletades, et on tegemist narri armukesega. Tütarlaps kavatsetakse viia hertsogile — see jöhker nali on kättmaksuks vihatud, teravakeelsele õuenarrile.

Ettevalmistuse ajal naaseb Rigoletto. Vandenõulased meelitavad Rigoletto oma plaanidesse: nad kinnitavad, et röövitakse krahvinna Cepranot. Rigoletto silmad seotakse kinni. Alles siis, kui kõik on vaikseks jäänud, avastab ta hirmsa tõe: ta ise aitas oma tütar röövida.

3. v a a t u s

Saal hertsogipalees. Hertsog on vihane: röövitud on tütarlaps, kellesse ta on armunud. Ent õukondlased valmistasid oma isandale meeldiva kingituse — Gilda on palees. Rahunenud hertsog ruttab Gilda juurde.

Siseneb Rigoletto. Tal on raske mängida muretut narri. Meeleheitest avaldab ta oma saladuse — Gilda on tema tütar.

Asjatult palub Rigoletto end tütre juurde lasta, õukondlased on halastamatud ta vastu. Lõpuks saabub Gilda ja pihib isale oma armastusest. Rigoletto töötab lahkuda Mantuast, kuid mitte varem, kui ta on hertsogile kätte maksnud.

4. v a a t u s

Sparafucile ajutine peatuspaik. Bandiidi õde, kaunitar Maddalena juurde on oodata hertsogit. Siia, majakese lähedusse, toob Rigoletto ka Gilda: ta soovib tütar veenda hertsogi ebatruuduses. Peagi ilmubki hertsog, teda köidab uue naise, Maddalena võlu.

Gilda on vapustatud. Ta nõustub näiliselt isa palvega: lubab rutata koju, et mehe kostüümi ümberrietatult Veronasse põgeneda.

Algab äike. Hertsog otsustab ööbida Sparafucile onnis. Maddalena, kes on kirglikult hertsogisse armunud, palub vända hertsogit säästa, pakkudes talle samapalju raha kui Rigolettogi. Lõpuks Sparafucile nõustub — ta lubab tappa esimese tuppaaastuja, et ainult lepingut Rigolettoga täita.

Gilda kuuleb seda juttu. Ta koputab uksele — ja kohe tabab teda mõrtsuka nuga . . .

Kesköö . . . Rigoletto nõuab Sparafucilelt hertsogi laipa. Sparafucile ulatab Rigolettotele koti, kuhu ohver on peidetud. Rigoletto võidutseb . . . kuid äkki kuuleb ta hertsogi muretut laulu.

Õudus ja meeleheide haarab Rigolettot: välkude sähvatuste valguses näeb ta kotis Gildat.

OTSIGE NARRI!

Victor Hugo draamas «Kuningas lõbutseb» on narri nimi Tribule, kuningas aga on ajalooline isik — François I. Kuningale andis poeet read, mis täielikult iseloomustasid selle kroonitud kõlupea kogu elufilosofiat:

« . . . Ma olen palju mõelnud tähtsatele asjadele.

Kogu tarkus on ühes: sagedamini paluda jumalat, ning suudelda kallist . . . »

Piave, Verdi sõber ja libretist, sai Hugo drama 20 aastat pärast selle esietendust Pariisis — 1850. aastal. Tsensor keelas libreto ära, süüdistades autoreid, «poeeti Piavet ja kuulsat maestrof Verdif selles, et nad ei leidnud oma talentidele kohasemat tegevusvälja kui süžee, mis on nii eemaletõukavalt amoraalne ning sündsusetult triviaalne».

Resümee on suurejooneliselt lihtne.

Ei ole sünnis näha «selle maailma vägevate» mütsidel narrikuljuseid . . .

Tol ajal ilmus ajakiri «Uus Itaalia», mille epigraafiks olid sõnad: «Tapkem tõega oma rõhujaid». See epigraaf võiks olla motoks kogu Verdi viiekümne aastate ooperiloomingule. «Rigoletto», «Trubaduuri» ja «Traviata» ideeline peateema on ühine — sotsiaalse ebavõrdsuse tragöödia, kohtumõistmine inimühiskonna suurima amoraalsuse — inimisiku mahatallamise, tema rõhumise ja solvamise üle.

«Verdi muusika hõõgus — see on võitluse hõõgus . . . See on raevunud inimene, kes on kaua vihkamist kogunud, ja, tulvil kannatusi ning sisemist pinget, plahvatab ootamatult nagu maru», kirjutas poeet Hippolyte Taine.

Narr Tribule (Verdil Tribolletto, hiljem Rigoletto) muutub kohtumõistjaks. Rigoletto vihkamine ja kättemaks on inimlik ja mõistetav.

Ooperi esialgne pealkiri oli «Needus». Hugo järele on alandatud isa needmises draama võfi. Neetud on kuningas ja tema narr; kuid needus ei lange kuningale, kes jätkab oma kergemeelseid naudinguid. Nagu romantiliste süžeede puhul tavaks, ei lange saatuse ohvriks need, kes karistuse on ära teeninud, vaid need, kes on süütud. Selline lahendus tekitab kaastunnet süütute vastu ja raevu ning protesti nende suhtes, kes ausate kangelaste hukkamises süüdi.

Pärast itaalia publiku protestiavaldusi nõustasid tolleaegsed austria tsensorid «Rigolettoga». Nõuti ainult järgmisi parandusi: peakangelaseks ei tohi olla kroonitud isik; ja Gilda (draama kangelanna) hukkugu mitte vägivaldselt, vaid «rahulikult» — haiguse läbi. Verdi vastas lühidalt «ei» — ta ei lubanud võltsida ei Hugo, ei oma teost. Alles pärast pikki läbirääkimisi nõustus ta ainsa parandusega: kuningas François I asemele astus Mantua hertsog.

Ooperi esietendus 2. märtsil 1851. aastal Veneetsias, teatris «Fenice».

Kümme aastat hiljem (võib-olla on selles ka Verdi ooperi mõju!) esines poola kunstnik Jan Matejko maaliõa «Stanzyk».

. . . Kuningakojas käib pidu. Äsja on tulnud teade Smolenski kaotamisest; narr Stanzyk istub sügavas mõttes, mures oma isamaa saatuse pärast.

Kuningakojas aga prassitakse.

Samas kõrval — Stanzyku mõtlik, hingestatud nägu.

Ning uuesti pandi publik probleemi ette — kus on narr? Otsige narril

